

”Olet ilma, jota hengitän”

HIEDANPÄÄ, JUHA, LEILA SUVANTOLA & ARTO NASKALI (2010). *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemi-palvelut hyvinvointimme perustana*. 283 s. Vastapaino, Tampere.

Mahtaako seuraava olla edes totta, mutta lukiessani tätä ekosysteemi-palveluista kertovaa teosta tarina palasi mieleeni. Yhdysvaltalaisen moottoriotien varrella oli joskus 1970-luvulla määräväleini valtavia tienvarsimainoksia. Kun ne loppuivat, kaukomaisema avautui vapaana. Avomaisema päättyi suureen tauluun: ”Tämän pätkän kaudista maisemaa teille tarjosi General Motors”.

Kuulin tarinan joskus 1970-luvulla eräänlaisena kaiken kaupallistumisen taivasteluna. Nyt maisemista, luonnontilaisuudesta, veden kiertokulusta, puhtaasta ilmasta ja taivaan linnuista puhutaan Suomessakin luontevasti hyödykkeinä. Kun terveen luonnon ja ihmiselle hyödyllisten ekosysteemi-palveluiden välille luodaan markkinoihin perustuva riippuvuusuhde, se tukee samalla perinteisen luonnonsuojelun tavoitteita. M.O.T.?

Ekosysteemi-palvelun käsite vakiintui käyttöön luonnon monimuotoisuutta painottaneen tutkimus- ja politiikka-aallon seurauksena vuosituhaten taitteessa. Kehitys oli analoginen biodiversiteetti-käsitteen esiinmarssin kanssa, sillä ekosysteemi-palveluillakin viitataan jo pitkään tunnettuihin itsestäänselvyksiin. Hyödykenäkökulman painottamiselle tuntuu kuitenkin olevan yhteiskunnallista tilausta. Kun palveluista voidaan käydä kauppaa, puhutaan sellaista kieltä, jota tässä ajassa parhaiten ymmärretään.

Hyödyllinen luonto on tietääkseni ainoa ekosysteemi-palveluista suomeksi kirjoitettu kokonaisvaltainen teos. Kirja etenee filosofis-historiallisista lähtökohdista ekologisen, ekonomisten ja sosiaalisten aiheiden kautta konkreettisiin esimerkkitapauksiin.

Parinkymmenen kirjoittajan kokoomateoksella on etunsa, mutta myös rasiiteensa. Kirjoittajien asiantuntevuus välittyi miellyttävällä tavalla, mutta kun kullakin kirjoituksella on omat johdantonsa, tietyt ajatukset alkavat väistämättä toistua. Kirjoittajien tyylit vaihtelevat paljon, ja paikoin tekstit ovat raskaslukuisia. Teosta samanaikaisesti lukenut kollegani totesi osuvasti: ”kirja on lojunut yöpöydälläni jo kolmatta kuukautta”.

Tunnetuimman määritelmän mukaan ekosysteemi-palvelut voidaan jakaa tuotanto-, säätely-, kulttuuri- ja

tukipalveluihin. Arto Naskalin kirjoituksesta opin, että uusklassinen taloustiede sivuutti vuosikymmenien ajan luonnonprosessien merkityksen tuotantoprosesseissa. Nyt kun niiden arvo tunnustetaan kustannus- ja tuotavuuslaskelmissa, oletus suljetusta talousjärjestelmästä murenee. Ajatus linkittyy moniin uutisaiheisiin. Esimerkiksi Fukushiman ydinonnettomuuden seuraukset vaikuttivat välittömästi sähköyhtiö Tepcon tulokseen ja välillisesti energiamarkkinoihin maailmanlaajuisesti.

Antero Honkasalon ja Sauli Rouhisen kirjoitus kytee ekosysteemi-palvelut ympäristöpolitiikkaan, ja Jukka Similä jatkaa ekosysteemi-palveluiden säätelystä. On hyödyllistä ymmärtää ekosysteemi-palveluiden vaalimiseen ja käyttöön virittynyt looginen kannustinloukku. Vaikka luonnonprosessien tilaan vaikuttaa aina useita toimijoita, ylläpidettävät palvelut vaikuttavat vain osaan heistä. Toimijaryhmien intressit voivat olla ristiriitaisia esimerkiksi siten, että palvelun kuntoon eniten vaikuttavalla toimijalla ei välttämättä ole kytkentää palvelun tuottamiin hyötyihin. Kustannusten ja hyötyjen tulisi motivoida toimijoita kestäväan toimintaan. Tätä näkökulmaa syventää Arild Vatn hauskaasti otsikoidussa katsauksessaan ”Ekosysteemi-palvelumaksut – vanhaa viiniä uudessa pullossa?”.

Tapaustutkimuksina etenevät metsiä, Metsä-Lappia ja kaupunki-luontoa käsittelevät artikkelit puoltavat paikkansa teoksessa. Ekosysteemi-palveluista kirjoittaminen ajautuu helposti abstrakteihin sfääreihin, vaikka lopulta kyse on reaali-maailman arkisista asioista. Myös teoksen päättävä Ari Jokisen katsaus ekosysteemi-palveluiden vakiinnuttamisen ongelmasta tukeutuu käytännön esimerkkeihin – tässä tapauksessa kiljuhanhen suojeluhankkeisiin.

Niin, teos todella päättyi hieman yllättävästikin juuri tähän kirjoitukseen. Minusta olisi ollut paikallaan, että toimittajat olisivat kirjoittaneet loppuun kokoavan katsauksen. Nyt erilliset, yhdessä jonkin verran hajanaisen kokonaisuuden muodostavat artikkelit antavat lukijalle vain karkean hahmotelman siitä, mistä ekosysteemi-palveluissa on kyse. Asiaan perehtyneiden toimittajien kirjoittama tasapainoinen päätöskappale olisi ollut hyväksi.

Rohkeampi toimittaminen olisi voinut parantaa kirjan luettavuutta kautta linjan. Myös teoksen sisältövalinnat herättävät kysymyksiä. Vesistä ei puhuta lainkaan, vaikka niihin liittyvä tematiikka on paljon tutkittua ja suoma-



laisittain tärkeää. Maantieteilijänä jäin myös kaipaamaan aluekokonaisuuksia holistisesti tarkastelevaa katsausta, vaikka maisematasoa muutamissa esimerkkitutkimuksissa sivuttiinkin. Karttojen laatu ei tässä painotyössä myöskään vakuuta.

Pienistä moitteista huolimatta pidän teosta sekä tarpeellisena että käyttökelpoisena myös yliopistotasolla. Teoksen lukeminen synnyttää moniakin ajatuksia ja assosiaatioita. On tutkimuksellisesti kiehtovaa, että ekosysteemipalveluiden käsitteistöt, toimijuudet ja ohjausmekanismit ovat vielä melko kehittymättömiä. Pureksittavaa tarjoaa vaikka Juha Hiedanpään katsauksesta poi-

mittu vertaus: ”Monissa paikoissa, joissa vapaaehtoinen verenluovutus on korvattu palkkioperusteisella järjestelyllä, luovutetun veren kokonaismäärä on laskenut, koska luovuttajat ovat kokeneet verenluovutuksen moraalisen perustan palkkion myötä murentuneen” (s. 171–172).

Ehkä ei siis kannatakaan luoda markkinaperusteisia kannustemekanismeja tärkeiden maisema-arvojen suojelemiseksi.

RISTO KALLIOLA

*Maantieteen ja geologian laitos,
Turun yliopisto*